

Kijowski, Jerzy

O szkolnictwie w Białostockiem w latach 1919-1939

Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 5, 210-211

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

O SZKOLNICTWIE W BIAŁOSTOCKIM W LATACH 1919-1939 *

Autor publikacji, ks. Witold Jemielity, posiada tytuł doktora habilitowanego i od ponad 20 lat jest wykładowcą w Wyższym Seminarium Duchownym w Łomży. Przez taki też okres czasu publikuje swoje prace. Początkowo traktowały one o tematyce kościelnej i związane były z diecezją łomżyńską (jak np. "Parafie Puszczy Zielonej" czy też "Zabytki sakralne Ostrołęki"). Następnie poszerzył swe zainteresowania o problematykę szkolną. M.in. opracował i złożył do wydawnictw takie prace, jak: "Szkoły powszechne w województwie białostockim w latach 1919-1939", "Szkoły elementarne w powiecie ostrołęckim w latach 1795-1866" i "Karność szkolna w Królestwie Polskim". W Ostrołęckim Towarzystwie Naukowym znajduje się także przygotowana do wydania jego publikacja pt. "Podziały administracyjne powiatu ostrołęckiego w latach 1919-1990".

Omawiana praca przedstawia wszystkie rodzaje szkolnictwa ponadpodstawowego na terenie województwa białostockiego w całym okresie międzywojennym, tj. w latach 1919-1939. Pamiętać należy, że w skład tego województwa wchodziła część dzisiejszego województwa ostrołęckiego, tj. powiat ostrowsko-mazowiecki i ostrołęcki i to niemal przez cały omawiany okres (dopiero z dniem 1 kwietnia 1939 r. obydwie te powiaty wraz z powiatem łomżyńskim włączone zostały do województwa warszawskiego).

Wartość omawianej tematyki jest oczywista i bezsporna. "Oświata zajmuje w życiu społeczeństwa jedno z głównych miejsc. — pisze we wstępie autor — W swoim rozwoju wymaga ona ciągłości bardziej niż inne dziedziny życia. Wynika z tego potrzeba wiedzy o stanie szkolnictwa w czasach wcześniejszych".

Prawdą jest również, że dotąd nie było całościowego opracowania dziejów szkolnictwa w woj. białostockim, co najwyżej prace pryncyparskie lub wzmianki w różnych publikacjach. Znacznym utrudnieniem w jego napisaniu jest zniszczenie w czasie wojny archiwaliów z tą problematyką na szczeblu ministerstwa i okręgów szkolnych (województwo białostockie w okresie międzywojennym należało kolejno aż do czterech okręgów szkolnych: białostockiego, warszawskiego, brzeskiego i wileńskiego).

Praca ks. Jemielitego oparta jest przede wszystkim na źródłach drukowanych, takich jak: Dziennik Urzędowy Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Dziennikach Urzędowych Kuratoriów, Spisie szkół średnich ogólnokształcących oraz źródłach drukowanych o charakterze lokalnym, jak np.: sprawozdania wojewody białostockiego, sprawozdania statystyczne dla miasta Białegostoku, sprawozdania Polskiego Towarzystwa Oświatowego w Białymstoku i sprawozdania Towarzystwa Polskiej Macierzy Szkolnej.

Przyznać należy, iż autor potraktował zawartą w tytule publikacji problematykę niezwykle sumiennie i wielopłaszczyznowo. Tak więc obok organizacji szkolnictwa przedstawiona jest sieć szkolnictwa ponadpodstawowego w województwie białostockim w rozbiciu na gimnazja prywatne i państwowe, szkoły zawodowe i seminaria nauczycielskie. Jeden z rozdziałów dotyczy uczniów, ich wieku, pochodzenia społecznego, wyznania i narodowości, inny poświęcony jest nauczycielom (wraz z wykazem nauczycieli

w poszczególnych szkołach), następny traktuje o programach, latach nauki i przedmiocie religii, a dwa ostatnie (spośród siedmiu w ogóle) poświęcone są sprawom bytowym — bazie lokalowej, opłatach uczniów i płacom nauczycielskim.

Autorowi udało się ustalić nazwiska wszystkich kuratorów i zdecydowanej większości inspektorów. Z interesujących nas powiatów mamy pełen wykaz inspektorów w Ostrołęce (byli nimi kolejno: Lucjan Zapolski 1917-1918, Alojzy Mazurek 1919 r., Bronisław Trepka 1.IX.1919 — 1. VII. 1922, Dionizy Majewski 1922 — 1.X.1933, Stanisław Wawszczak 1.X.1933 — 1937, Bolesław Kochański 1937-1939). Gorzej jest z powiatem ostrowskim, gdzie mamy nazwiska tylko czterech inspektorów (Lucjan Zapolski 2.IX.1917 r., Bolesław Krzywobłocki 1919 r., Antoni Porębski 1927 — 1.X.1933 i Stanisław Wawszczak był we wrześniu 1938 r.).

Ks. Jemielity podając dane o szkołach ponadpodstawowych przedstawia 7 placówek szkolnych z terenów obecnego województwa ostrołęckiego. Są to dwa gimnazja prywatne w Ostrołęce i Ostrowi Mazowieckiej, dwa gimnazja państwowe też w Ostrołęce i Ostrowi, jedna prywatna męska Szkoła Rzemieślniczo-Handlowa w Ostrołęce i dwie prywatne żeńskie szkoły rzemieślniczo-przemysłowe w Ostrowi i Ostrołęce.

Wątpliwości budzi szkoła rolnicza w Plancie w powiecie ostrołęckim, bowiem według mojego rozeznania, takiej miejscowości w ogóle w tym powiecie nie było i nie ma.

Pewnego sprostowania wymaga mapa zamieszczona na tylnej okładce książki, informująca, iż jest to województwo białostockie do 1939 r. Nie jest to ścisłe, bowiem figuruje tam powiat kolneński, który, jak wiadomo, został zlikwidowany w 1932 r.

Na pewno trudno liczyć na to, by książka ks. Jemielitego trafiła do tzw. masowego odbiorcy, zresztą przypuszczam, że nakład jej też jest dość ograniczony (dlatego tylko przypuszczam, ponieważ nigdzie w książce nie ma informacji o wielkości nakładu). Natomiast stanowi ona cenną pozycję dla profesjonalistów, głównie historyków oświaty i regionalistów, będąc sama w sobie doskonałym materiałem źródłowym, po który sięgnąć musi niemal każdy, kto bliżej będzie chciał się zająć tą lub pokrewną problematyką.

Każda informacja zamieszczona w książce poparta jest przypisem, na końcu znajduje się wykaz źródeł i literatury oraz, wprawdzie niewielka ilość, ale bardzo interesujących świadectw z różnych szkół z tego okresu.

Reasumując — ważny temat i solidnie napisana książka.

* Witold Jemielity — Szkoły średnie i zawodowe w województwie białostockim w latach 1919-1939. Łomżyńskie Towarzystwo Naukowe im. Wagów. Łomża 1991.